

Dominika Vostrá: Cestování za principátu, České Budějovice 2012, 61 s.
(bakalářská práce na Historickém ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity)

Posudek vedoucího bakalářské práce

Bakalářská práce „Cestování za principátu“ se chce zabývat, s využitím dobových pramenů i odborné literatury, tématem cestování v římské říši, a to po souši i po moři. Zaměřit se chce na používané dopravní prostředky, silnice, mapy, itineráře a další aspekty cestování v římském světě.

Přes svůj název se práce zabývá nejen obdobím principátu, ale také jinými obdobími antického starověku. Její skutečný záběr je od Pýtheovy plavby až po Egeriino putování, tedy více než sedm staletí. Přesto práci tvoří pouhých 44 stran, nepočítáme-li úvod a závěr.

Autorka rozdělila práci do sedmi oddílů. Ty se věnují cestování po souši, mapám a itinerářům, římským cestám, cestování po moři, rizikům cestování, účelům cest a nakonec otázce, kdo cestoval. Už z toho je zřejmé, že se autorka snažila postihnout všechny aspekty daného tématu. Volbu takto širokého záběru omlouvá autorka tím, že v češtině dosud neexistuje na dané téma specializovaná monografie; dokonce tvrdí (na s. 57), že českému čtenáři se „nabízí první ucelený pohled cestování ve starověku“ (sic!). To by bylo samozřejmě zajímavé, ale na 44 stranách? Sama také hned dodává, že otázku přesunů vojska po římském impériu zmínila jen okrajově a my bychom dodali, že také dálkový obchod je pojat jen velmi zběžně (viz s. 35 a 37-38), stejně jako jiné otázky. Je zjevné, že autorku zajímaly spíše individuální cesty za privátními účely než dopravní a komunikační systém římského impéria. V takovém případě si ovšem autorka zvolila své téma příliš obecně.

Další potíž spočívá v tom, že aby se českému čtenáři mohlo do rukou dostat česky psané dílo nabízející ucelený pohled na cestování ve starověku, musel by autor takového díla velmi důkladně prostudovat dobové prameny i rozsáhlou odbornou literaturu. V seznamu zdrojů sice skutečně nalezneme uspokojivý soupis pramenů (cca 30, téměř bez výjimky v českém překladu), ale odborná literatura je zastoupena méně impozantně (20, z toho 8 anglických titulů se věnuje danému tématu, tři české pojednávají o antice obecně, další tři české se věnují antické literatuře a několik dalších se zabývá jinými tématy). Prameny autorka sice často cituje, ale občas ve zbytečně rozsáhlých úryvcích a především jejich výpověď málokdy kriticky hodnotí. Podívejme se na několik příkladů, jak s prameny autorka pracuje.

O Pýtheovi se dozvíme, že „proplul Gibraltarem“ (s. 34); myslí se zřejmě Gibraltarský průliv, nikoli britské zámořské teritorium. Odhlédneme-li od nevhodného užití novodobého názvu (co třeba Héraklovy sloupy?), zamysleme se nad způsobem, jakým autorka vypráví jeho příběh. Dočteme se, že Pýtheás přitom „musel překonat kartaginskou blokádu“. Jak si toto proplutí Gibraltarským průlivem autorka vlastně představuje a co si má čtenář představit pod výrazem „překonat blokádu“? Dalším příkladem lehkovážného a nepřemýšlivého přístupu je autorčina poznámka, že Pýtheás nazýval obyvatele Británie „Pretani“. Především je třeba říci, že pro to nemáme žádný přímý důkaz, neboť jeho dílo se ztratilo. Kromě toho nemůžeme vědět jistě, že toto slovo znamená „pomalování“, jak tvrdí autorka (aniž by uvedla zdroj této informace). Bez ohledu na to, že kontext tu může čtenáře vést k přesvědčení, že se jednalo o původní řecké slovo (kterým jistě nebylo), hlavní problém je v tom, že i kdyby nám Pýtheás (nebo spíše pozdější geografové citující jeho spis) zachoval autentické keltské slovo, tento výraz je samozřejmě převeden do řečtiny a to značně ztěžuje jeho identifikaci například s nějakým starověkým slovem. Pro ilustraci: Strabón výraz převedl do podoby *Bretannoi* (srov. též latinskou variantu *Britanni* u Plinia Staršího), zatímco Diodóros Sicilský a Polybios mají značně odlišnou variantu (*Brettanikai nésoi* pro Británii). Autorka tedy uvádí problematickou variantu názvu, bezpochyby nesprávnou, pokud jde o formu řeckého přepisu

(koncovka -i místo -oi), a vysoce hypotetickou, pokud jde o ono náslovné P. Činí tak bez dalšího rozboru či komentáře.

Při popisu Ovidiovy cesty do vyhnanství autorka v poznámce 172 definuje Symplégady jako „skalý v bosporské úžině, které byly považovány za pohyblivé“. Tato poznámka má vysvětlit Ovidiův strach, „aby jeho loď zvládla úsek v okolí Symplégad“. Samozřejmě, že Ovidius se nebál pohyblivých skal, nýbrž aktuálních povětrnostních podmínek, a samozřejmě, že se v průlivu žádné pohyblivé skály nikdy nevyskytovaly. Básník sice mluví o „dvojici nestálých skal“ (*Tristia* I, 10, 34), ale tento literární *topos* není nic jiného než odkaz na mýty, který zcela zapadá do pochmurné atmosféry básně. Symplégady nebyly nikdy doopravdy „považovány za pohyblivé“. Potvrzuje to i sám mýtus: poté, co jimi projela Argó, se přestaly pohybovat.

Hodnotu délkové míry *stadion* autorka uvádí (v pozn. 66) jako 180 metrů s dodatkem, že „někdy se udává též 192 m“, aniž by si položila jednoduchou otázku, proč tomu tak je. Zjistila by, že ačkoli se řecké *stadion* vždy rovnalo šesti stům stopám (jak nás poučuje Hérodotos, II, 149), nepanovala v antickém světě jednota v otázce délky stopy. To je právě důvod, proč se objevuje řada hodnot *stadia* - od 157 metrů do 209 metrů (například zmíněné 192 metry odpovídají olympijskému stadiu). Zmatek byl tak velký, že například Eratosthenés byl ve svém díle nucen pracovat se stadii o různých hodnotách, neboť neměl žádnou možnost ověřit si data o vzdálenostech, která získával z různých zdrojů.

Práce obsahuje také některá nesprávná tvrzení, jako třeba na s. 54, kde se dozvíme, že křesťanství se stalo státním náboženstvím za Konstantina I. (ve skutečnosti až za Theodosia I.), nebo na s. 35, kde autorka tvrdí, že v období principátu stačila k domluvě s místními obyvateli v oblasti Středomoří znalost řečtiny a latiny (ve skutečnosti například v Levantě dominovala aramejščina a domluvit se řecky mohl cestovatel doufat leda v přímořských městech).

Uvedené příklady jsou snad dostatečným dokladem toho, že práce není přemýšlivá. Místy však vede k zamyšlení. Poznámka 212 zmiňuje tři biskupy, kteří „žili v letech 381-387“. Může se šestiletý chlapec stát biskupem? Lze sice vytušit, že se tu myslí roky, ve kterých dotyční zastávali své biskupské úřady, ale ani s touto korekcí nebude poznámka přesná, neboť jeden z nich, Eulogius z Edessy, zastával tento úřad v letech 379-387. Kromě toho poznámka uvádí, že tito tři biskupové byli pronásledováni za svou víru za vlády císaře Valenta, což zjevně v uvedených letech nemohli, neboť Valens zemřel už v roce 378.

Práce je také místy psána velmi naivně. Viz např. toto prohlášení na s. 49: „Také vojáci se při svých taženích dostávali do různých částí říše. Pokud se naskytla po skončení jejich úkolu možnost, mohli i oni navštívit zajímavá místa v okolí.“ Z kontextu plyne, že autorka má na mysli místní pamětihodnosti, umělecká díla a sakrální architekturu (nikoliv hospody, herny a domy prostitutek).

V práci zůstává množství drobných chyb: Oddésu místo Odéssu (s. 45), Apollon místo Apollón (pozn. 179), Bithýnie místo Bithýnie (s. 36), Arabie místo Arábie (s. 53), Kyzikos místo Kyzikos (s. 45), ne místo na (s. 70 dole), Charikélie místo Charikleie (s. 71), Effesu místo Efesu (s. 46), atd. Nejde jen o zcela jasné překlepy jako „Egeriiono“ (s. 52) nebo „Plinius“ (s. 72), ale také o hrubé chyby: „Lidé je vnímaly“ (s. 47); „chrám..., jež sloužil“ (s. 47); „mohlo být... zajištěno dostatek“ (s. 50), atd. Interpunkce je rovněž problematická, zejména v případech nadbytečné čárky ve větě (s. 71, s. 50 a jinde), vyskytuje se také čárka místo tečky na konci věty (pozn. 192) a jiné chyby. V poznámce 200 chybí údaje v odkazu na literaturu, v textu občas vypadne slovo z věty (s. 70: „Cicero byl zastáncem republiky, za což pykal nejprve vyhnanstvím a nakonec i ztrátou života, stal obětí proskripcí.“).

Seznamy použitých zdrojů jsou dost neuspořádané. Např. dílo *The Roads of Roman Italy* se v seznamu literatury vyskytuje dvakrát a Parsonsovy *Dějiny úkryté v písku* nepatří do seznamu pramenů. Není jasné, co v „katalogu jmen autorů s medailonky“ pohledávají král

Mithridatés (s. 71), Gneus (nikoliv Gnaeus) Pompeius (s. 72) a císař Tiberius (s. 73). Napsali snad nějaké literární dílo?

O tom, že práce nepřináší nic nového nebo objevného, není potřeba mluvit a ani sama autorka nic takového netvrdí. Jen okolnost, že v práci není nic, co by její obhajobu učinilo nemožnou, ji dovoluje přes všechny uvedené výhrady doporučit k obhajobě. Ocenit ji však lze nanejvýš známkou **dobře**.

V Českých Budějovicích dne 19. 8. 2012

PhDr. Stanislav Doležal, Ph.D.

